

ROLUL DREPTULUI ÎN INTERMEDIEREA CONSTRÎNGERII EXERCITATE DE CĂTRE STAT

Gheorghe COSTACHI,
doctor habilitat în drept, profesor universitar,
cercetător științific principal la Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM
Ulian CHETRUȘ,
doctorand, Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM

RÉSUMÉ

Le droit et la contrainte sont deux phénomènes sociaux indissociablement liés. Leur interaction se manifeste sous deux aspects: d'abord, la coercition est une caractéristique inhérente du droit, d'autre part, la contrainte médiée par le droit devient une contrainte juridique. Dans l'article, les auteurs proposent d'analyser le rapport entre le droit et la contrainte pour déterminer le rôle important du droit et des limites à respecter dans l'application de la contrainte dans un l'état de droit.

Mots-clés: droit, la norme juridique, la contrainte, la contrainte de l'État, la contrainte légale.

REZUMAT

Dreptul și constrîngerea sînt două fenomene sociale indisolubil legate între ele. Interacțiunea lor se manifestă sub două aspecte: în primul rînd, constrîngerea este o trăsătură inerentă a dreptului, în al doilea rînd, constrîngerea intermediată prin drept devine o constrîngere juridică. În articolul de față, autorii își propun studierea coraportului dintre drept și constrîngere, în vederea determinării rolului important al dreptului și a limitelor ce urmează a fi respectate la aplicarea constrîngerii într-un stat de drept.

Cuvinte-cheie: drept, norma juridică, constrîngere, constrîngere statală, legalitatea constrîngerii.

Identificarea problemei de cercetare. În pofida faptului că un stat de drept trebuie să-și bazeze activitatea, în special, pe metoda convingerii, totuși nu poate fi negată semnificația și indispensabilitatea recurgerii la constrîngere în vederea exercitării funcțiilor sale de bază. Întrucît dreptul constituie etalonul și fundamentul statului de drept, considerăm necesară elucidarea coraportului dintre drept și constrîngere, precum și a rolului acestuia în contextul exercitării prerogativelor de constrîngere de către Stat, subiect puțin studiat de către doctrina juridică autohtonă.

Scopul demersului: studierea coraportului dintre drept și constrîngere, în vederea determinării rolului important al dreptului și a limitelor ce trebuie respectate la aplicarea acesteia într-un stat de drept.

Actualitate. În viziunea noastră, este un obiectiv important și actual, mai ales pentru perioada contemporană, în care societatea depune eforturi susținute în vederea consolidării statului de drept în Republica Moldova, aplicarea constrîngerii în limitele legii constituind una dintre cele mai importante garanții ale respectării drepturilor și libertăților omului.

Privire asupra corelației dintre constrîngere și drept. Dreptul și constrîngerea sînt două fenomene sociale indisolubil legate între ele. Interacțiunea lor se manifestă sub două aspecte: în primul rînd, constrîngerea este o trăsătură inerentă a dreptului, în al doilea

rînd, constrîngerea intermediată prin drept devine o constrîngere juridică.

Corelația dintre constrîngere și drept a fost și continuă a fi un subiect destul de polemicat în doctrina juridică. Importante aspecte la acest capitol expune J. I. Ovsepien, în viziunea căreia constrîngerea ține atît de caracterul volițional al dreptului, cît și de trăsăturile formale ale acestuia, precum normativitatea, caracterul sistemic etc. Cercetătoarea susține că așa cum voința este strîns legată de constrîngerea psihologică, la fel și dreptul, căruia îi este inerentă latura volițională, se identifică cu constrîngerea psihologică. Pornind de la definiția dreptului ca „voință a guvernanților exprimată în legi”, J. Ovsepien propune o altă formulă: dreptul ca fenomen volițional este o materializare a constrîngerii psihologice, care este asigurată, pe lîngă toate, și de o influență externă (constrîngerea externă) prin intermediul aparatului puterii publice. Astfel, dreptul este purtătorul constrîngerii psihologice, în timp ce Statul exercită constrîngerea fizică, limitată prin drept și realizată în forme juridice [1].

Reieșind din aceste considerente, autoarea susține că puterea îi este proprie nu numai Statului, dar și dreptului. Mai mult ca atît, potențialul constrîngerii psihologice, concentrat în drept, depășește considerabil posibilitățile similare ale constrîngerii din partea Statului (constrîngerii fizice).

Conținutul psihologic al dreptului este invocat și de către alți teoreticieni,

care din această perspectivă identifică existența a două forme de constrîngere statală, or o dublă componentă a acesteia: *statică* (psihologică sau potențială) și *dinamică* (reală). Bunăoară, în viziunea lui N. V. Makareiko [2], respectarea dreptului nu întotdeauna se datorează conștientizării valorii acestuia, ci adesea este datorată probabilității și posibilității aplicării măsurilor de constrîngere statală. Respectiv, potrivit cercetătorului, constrîngerea statală implică două sensuri. În primul rînd, aceasta presupune o potențială posibilitate de aplicare a măsurilor de constrîngere statală, adică constrîngerea psihologică sau constrîngerea în stare statică. În cazul dat, subiecții relațiilor sociale sînt supuși unei influențe informațional-orientative, esența căreia rezidă în obținerea unui anumit model de comportament social. Potențialul coercitiv poate să rămîină neîntrebunțat, dacă dispozițiile dreptului vor fi executate în volum deplin și în termenele stabilite. În al doilea rînd, aceasta presupune aplicarea nemijlocită a măsurilor concrete de constrîngere statală, cînd subiectul suportă anumite restricționări cu caracter personal, material sau organizațional. În acest caz, constrîngerea statală este o consecință logică a refuzului de a respecta dreptul.

Starea statică a constrîngerii statale și aplicarea reală a acesteia este invocată și de către S. I. Verșinina [3], potrivit căreia constrîngerea statală este atît o garanție, cît și un mijloc concret

de asigurare a legalității și a ordinii de drept. În majoritatea cazurilor, însăși acceptarea dreptului ca fiind de natură coercitivă asigură într-o anumită măsură respectarea și executarea cerințelor normelor juridice și constituie o garanție a executării obligațiilor de către subiecții de drept. În acest caz, nu este vorba despre respectarea dreptului datorită unei conștiințe juridice dezvoltate a subiecților, ci de teama posibilității survenirii unor consecințe negative.

Prin urmare, constrângerea aflată în stare statică, nerealizată, influențează indirect indivizii, prin intermediul formării la ei a convingerii obligativității dreptului, constituind astfel o garanție a executării de către aceștia a obligațiilor lor.

În cazul în care prezența instituției constrângerii în sistemul dreptului nu este suficientă pentru asigurarea executării benevole de către subiecți a obligațiilor lor, atunci legalitatea și ordinea de drept este asigurată prin aplicarea constrângerii. Este vorba deja de o reală aplicare a normelor de drept față de persoanele care comit fapte ilegale sau creează pericolul producerii unor asemenea fapte. Astfel, din starea sa statică instituția constrângerii statale trece într-o fază dinamică, care deja implică o serie de particularități și condiții speciale.

Evidențierea în cadrul constrângerii statale a două componente – *statică* și *dinamică* – determină, în viziunea cercetătoarei G. M. Lanovaia [4], necesitatea diferențierii a două forme de sine stătătoare de influență coercitivă statală – *potențială* și *reală*. Constrângerea potențială se realizează prin intermediul editării actului normativ, care stabilește temeiurile și măsurile de influență coercitivă, aducându-le astfel la cunoștința destinatarilor. Această constrângere are un caracter preventiv și nu este în stare să exercite asemenea funcții ca reprimarea, protecția sau sancționarea. Prin forma sa constrângerea potențială întotdeauna este o constrângere psihologică.

Respectiv, constrângerea statală reală se exercită prin intermediul realizării normei juridice, mai exact, prin aplicarea acesteia de către organele Statului sau persoanele competente. Ea este destul de variată și prin formule sale asigură realizarea întregului spectru de funcții caracteristice influenței coercitive [5].

Așadar, se poate conchide că însăși consfințirea normativ-juridică a unor norme sociale (existența dreptului pozitiv) presupune exercitarea unei constrângerii (de factură psihologică) asupra destinatarilor acestora (membrii societății).

Din perspectiva dată, în studiile de

specialitate se susține că constrângerea ține de trăsături formale ale dreptului, precum normativitatea. În acest sens, S. N. Bratus [6] afirmă că „normativitatea dreptului se află într-o legătură indisolubilă cu posibilitatea aplicării constrângerii juridice pentru executarea prevederilor acestuia în caz de încălcare”. Prin urmare, sancțiunea din cadrul dreptului indică, direct sau indirect, o anumită măsură de constrângere, aplicabilă subiectului cu scopul obținerii executării obligațiilor acestuia. Sub acest aspect autorul [7] concretizează că realizarea sancțiunii normei juridice presupune o constrângere fizică, iar amenințarea cu o asemenea realizare, moment ce determină abținerea de la încălcarea normei, este o constrângere psihologică.

Vom preciza în context că în doctrină [8], de rînd cu legătura dintre constrângere și normativitatea dreptului, constrângere și sancțiunea normei, cercetătorii argumentează și ideea potrivit căreia constrângerea este mai întii de toate o calitate a dreptului în general, a dreptului ca sistem; constrângerea nu este numai o calitate a normei de drept, ci și a întregului mecanism de reglementare juridică, inclusiv al aplicării dreptului.

Cu toate acestea, putem atesta și unele idei opuse. Astfel, în viziunea cercetătoarei S. I. Verșinina [9], subiecții aflați sub influența dreptului suportă asupra lor nu o constrângere, ci asemenea calități ale dreptului ca normativitatea și universalitatea, care se extind asupra tuturor fără excepție. În pofida legăturii strînse dintre obligativitatea dreptului și constrângere, fiecare din aceste categorii dispun de un conținut și o semnificație proprie. Constrângerea, aflîndu-se într-o stare statică, nerealizată, influențează subiecții de drept indirect prin intermediul formării la ei a unei convingeri în caracterul general-obligatoriu al dreptului, fiind astfel o garanție a executării de către subiecți a obligațiilor lor.

Sub acest aspect, cercetătorul O. A. Leist [10] susține că obligativitatea dreptului nu este identică cu natura sa coercitivă. Constrângerea în sistemul reglementării relațiilor nu este primară, deoarece necesitatea aplicării acesteia survine atunci cînd în acest mecanism intervin anumite disfuncții ce trebuie excluse cu ajutorul măsurilor de constrângere statală. Astfel, aceasta nu are un caracter general normativ, ci se aplică în baza legii, în relații concrete, individualizate, care apar în legătură cu încălcarea legii și aplicarea sancțiunilor.

În viziunea noastră, natura coercitivă a dreptului se distinge net de „normativitatea” și „obligativitatea” dreptului,

aceasta fiind o caracteristică specifică, care îl diferențiază de celelalte forme de reglare socială: morală, obiceiuri, norme corporative etc., manifestîndu-se practic în cazuri excepționale de încălcare și nerespectare a dreptului. Constrângerea este ceva extern dreptului, un factor care-i asigură funcționalitatea în cazurile în care „normativitatea” și „obligativitatea” acestuia se dovedesc a fi ineficiente, intervenind astfel rolul determinant al puterii Statului.

Privite din această perspectivă, constrângerea și dreptul sînt două categorii interdependente, adică așa cum constrângerea constituie un factor ce asigură aplicarea dreptului, la rîndul său și dreptul are un rol hotărîtor în aplicarea constrângerii (în special, în cadrul unui stat de drept).

Sub acest aspect, D. G. Nohrin definește constrângerea statală ca fiind o metodă de conducere statală, determinată de metoda imperativă de reglementare juridică, utilizată în scopul protecției intereselor individului, societății și Statului. Conținutul constrângerii rezidă în influența nemijlocită prevăzută normativ, aplicată asupra comportamentului subiectului de drept, exercitată de organele competente, independent de voința subiectului, prin aplicarea – conform unei forme procesuale – a anumitor măsuri prevăzute de sancțiunea normei juridice și legate de survenirea unor consecințe nefavorabile de natură personală, materială, organizațională sau de altă natură [11].

Rolul dreptului în aplicarea constrângerii de către Stat. Menționăm că, în doctrină, practic unanim se susține ideea că constrângerea aplicată de către Stat trebuie să fie legitimă. Este important însă că aceasta depinde, în primul rînd, de legitimitatea însăși a puterii de stat, prin care se înțelege recunoașterea și confirmarea legalității acesteia.

În general, legitimitatea puterii de stat se exprimă prin corespunderea corectitudinii, legalității, oportunității puterii cu așteptările individului, grupurilor sociale, societății în ansamblu [12].

O putere de stat nelegitimă întotdeauna tinde să-și realizeze scopurile prin aplicarea unei constrângerii nejustificate și inechitabile, care se materializează, prin esență, în acte de violență. Și viceversa, cu cît e mai deplină legitimitatea puterii de stat, cu atît mai multe posibilități sînt de a conduce societatea fără aplicarea forței și cu o mai mare libertate pentru procesele sociale autoreglatoare. În același timp, însăși, puterea de stat legitimă este nu numai în drept, dar e și obligată să utilizeze în interesul societății măsurile de constrângere prevăzute de lege, conform unei anumite

proceduri, în cazurile în care reprimarea comportamentelor deviate este imposibilă prin alte metode.

Este important faptul că legitimitatea puterii de stat poate fi evaluată nu în baza declarațiilor guvernanților sau a legilor și actelor normative adoptate, dar în baza rezultatelor activității organelor de stat și a funcționarilor publici, a modului în care aceștia exercită puterea de stat în situații concrete.

Din cele expuse devine evidentă necesitatea realizării unei distincții între constrângerea statală și violență. În acest sens, cercetătorul N. V. Makareiko [13] susține că distincția dintre constrângerea aplicată de către Stat și violență este determinată, în cea mai mare parte, de faptul că constrângerea statală este mediată de drept, adică dreptul stabilește competența organelor de stat de a aplica constrângerea, determină conținutul și limitele acesteia, temeiurile și ordinea de realizare. De aici se poate afirma că intermedierea juridică asigură eficiența și legalitatea constrângerii statale.

La acest aspect s-a referit și A. V. Zarițki [14], potrivit căruia constrângerea aplicată de către puterea de stat, în baza unor temeiuri juste, nu trebuie privită ca violență, deoarece ultima este o constrângere nejustă. Așadar, constrângerea statală trebuie să fie reglementată juridic în detalii, dat fiind faptul că este deosebit de importantă determinarea normativă a acelor restricții pe care urmează să le suporte subiectul relațiilor sociale în cazul aplicării față de acestea a măsurilor de constrângere.

Din perspectiva celor enunțate, se poate afirma că constrângerea poate fi *legală* sau *illegală* [15]. Ultima poate degenera în despotismul organelor de stat, fapt ce pune individul într-o stare neprotejată. Asemenea constrângere se bazează, în mare parte, pe așa fenomene negative ca abuzul de putere, incompetența aparatului de stat, corupția etc. O asemenea constrângere este caracteristică în special statelor cu regimuri politice nedemocratice.

Totodată, este important de specificat că constrângerea reglementată prin legi contravenționale, civile, penale etc. nu trebuie să reflecte interesul unui partid, să se transforme într-un instrument al partidului de guvernământ. Se știe că legile adoptate în parlament, în cazul în care lipsește opoziția, iau un caracter politic al partidului cu majoritate parlamentară [16]. De aceea, reglementarea juridică a constrângerii necesită o maximă diligență chiar și în țările democratice.

Legală este recunoscută a fi constrângerea forma și măsura căreia este stabilită strict și concret de normele

juridice și care se aplică potrivit normelor procesuale sub formă de măsuri concrete. Este important în acest sens faptul că legalitatea, temeinicia și justetea constrângerii juridice legale poate fi supusă controlului și poate fi contestată în instanța de judecată.

Gradul de legalitate al constrângerii este determinat de măsura în care [17]: aceasta corespunde principiilor fundamentale ale sistemului de drept; este unică și generală pe întreg teritoriul statului; sînt reglementate normativ conținutul, limitele și condițiile de aplicare; acționează prin intermediul mecanismului de drepturi și obligații reciproce ale subiectului ce aplică constrângerea și a celui care o suportă; dispune de forme procesuale dezvoltate.

Strîns legat de caracterul legal al constrângerii este și sistemul de principii care stă la baza acesteia, considerate a fi de natură să garanteze aplicarea unei constrângerii echitabile și corecte. În acest sens, în studiile de specialitate se enunță următoarele principii [18]: al legalității; echității; umanismului; oportunității; operativității; răspunderii persoanelor cu funcții de răspundere. Este deosebit de important de a accentua că toate aceste principii stau la baza constrângerii în calitatea acesteia de raport juridic, moment de natură să confirme axioma potrivit căreia într-un stat de drept constrângerea poate și trebuie aplicată doar sub formă de raport juridic.

În general, constrângerea este văzută ca un sistem de elemente interdependente, întrunirea cărora este vitală pentru existența acesteia. Asupra structurii constrângerii s-au expus mai mulți cercetători. Bunăoară, S. N. Kojevnikov [19] consideră că elementele constitutive ale structurii constrângerii sînt: subiectul constrângerii, exercitarea constrângerii ca stare, procesul supunerii voinței celui constrîns, obiectul constrângerii.

În viziunea cercetătoarei S. I. Verșinina [20], aceste elemente formează un sistem mai îngust decît constrângerea statală – e cazul raporturilor juridice de aplicare a măsurilor de constrângere. Anume în structura raporturilor juridice pot fi identificate asemenea elemente ca: subiectul constrângerii, obiectul constrângerii și procesul realizării acesteia. Respectiv, autoarea consideră că determinarea structurii constrângerii (a organizării interne) este posibilă doar dacă sînt evidențiate toate elementele necesare și obligatorii în sistemul acesteia, fără de care constrângerea statală nu poate exista. Astfel, în viziunea sa, constrângerea dispune de următoarea structură: normele de reglementare a

dreptului, care fixează obligațiile juridice ale subiecților de drept; normele de protecție a dreptului, care reglementează ordinea aplicării constrângerii statale în scopul asigurării executării obligațiilor; faptul juridic – temeiul faptic al aplicării constrângerii; raportul juridic de aplicare (realizare) a constrângerii; rezultatul aplicării constrângerii statale.

În literatura de specialitate se susține că constrângerea statală este un raport juridic cu caracter de protecție. Acesta ia naștere între Stat și individ în momentul în care ultimul comite un fapt ilicit, înțeles ca încălcarea a unei norme juridice poate da naștere unui raport de constrângere, care se stabilește între Stat și autorul unei asemenea încălcări [21]. Prin esență, raportul juridic de constrângere este un rezultat al materializării în viață a forței legii [22].

În acest sens, autorul D. Cornean [23] susține că materializarea în viață socială a forței legii are loc prin intermediul unui raport juridic de constrângere, înțeles ca pluralitate de drepturi și obligații, de drept material sau procesual, ce apar ca urmare a săvîrșirii unei fapte ilicite (neconforme cu modelul prefigurată de normă) și prin care se realizează aplicarea sancțiunilor juridice.

În viziunea cercetătoarei V. V. Se-reghina [24], constrângerea presupune o relație în cadrul căreia subiectul care guvernează – organul competent de ocrotire a normelor de drept sau funcționarul public – aplică măsurile de constrângere față de subiectul obligat să suporte și să execute măsurile respective, adică subiectul guvernat.

Importanța cercetării constrângerii statale ca raport juridic rezidă în faptul că astfel este posibilă examinarea temeiurilor apariției acestor raporturi juridice, adică a faptelor juridice ce stau la baza lor, care sînt deosebit de importante pentru legalitatea constrângerii. Din acest punct de vedere, în literatura juridică [25] se susține că pentru aplicarea constrângerii sînt necesare următoarele temeiuri: juridic, faptic și formal.

Temeiul juridic presupune prezența normelor juridice care prevăd posibilitatea aplicării constrângerii față de anumiți subiecți în cazuri concret stabilite.

Temeiul faptic presupune survenirea faptului juridic prevăzut în lege – evenimentul sau fapta ce a generat apariția raportului juridic. În studiile de specialitate [26] se concretizează că drept temei al aplicării constrângerii statale servește rezistența subiectului manifestată față de dispozițiile juridice și față de acțiunile funcționarilor publici competenți. O asemenea rezistență adesea se materializează sub forma comiterii de delict.

Temeiul formal presupune emiterea de către organul de stat a actului de aplicare a dreptului prin care se dispune aplicarea constrângerii față de un subiect concret. Respectiv, constrângerea ca acțiune fizică este aplicată de către organe speciale ale statului în baza hotărârii instanței judecătorești sau a actului administrativ. În lipsa unor asemenea acte constrângerea nu poate fi exercitată.

Referitor la subiecți, notăm că raportul juridic de constrângere este un raport de putere, bilateral, una dintre părți fiind în mod obligatoriu un organ de stat, un reprezentant al Statului. Călaltă parte a raportului juridic poate fi orice subiect asupra căruia se extinde puterea Statului [27].

Ceea ce este important în cazul dat sînt drepturile și obligațiile juridice ale subiecților raportului juridic de constrângere. Conținutul drepturilor subiective și al obligațiilor juridice ale subiecților autorizați de a aplica constrângerea rezidă în dreptul și obligația de a supune influenței coercitive subiectul concret și de a-i aplica – într-o formă procesuală stabilită – măsurile de constrângere statală (prevăzute de lege).

Obligațiile acestor persoane și, în general, obligația juridică a suscitat un deosebit interes în arealul științific. Sub acest aspect, adeseori în studiile de specialitate se susține că constrângerea este strîns legată de obligația juridică. Anume datorită constrângerii, ca instrument important de conducere, puterea reușite să obțină executarea obligațiilor de la membrii societății.

În viziunea cercetătoarei I. S. Verșinina [28], reglementarea juridică a constrângerii și aplicarea nemijlocită a acesteia întotdeauna derivă din reglementarea juridică a comportamentului subiecților și realizarea de către aceștia a obligațiilor lor. Dacă subiectul nu este obligat să săvîrșească anumite acțiuni, atunci nu are sens aplicarea față de acesta a constrângerii.

Referindu-se la această problemă, autorul D. G. Nohrin [29] menționează că constrângerea statală presupune atribuirea unei obligații suplimentare subiectului, în pofida voinței acestuia. Obligația dată este specială, negenerală, atribuită în baza unui act normativ individual. În fine, cercetătorul conchide că constrângerea statală se realizează întotdeauna indiferent de voința subiectului raporturilor sociale, criteriul volițional fiind extrem de important pentru delimitarea acesteia de fenomenele juridice asemănătoare.

De rînd cu faptul că subiecții raportului juridic de constrângere sînt obligați să suporte privațiuni cu caracter fizic, material sau organizațional, con-

diționate de măsurile coercitive, este important că ei dispun și de drepturi subiective care le oferă posibilitatea de a cere respectarea formelor procesuale de aplicare a măsurilor de constrângere, realizarea lor în regim de legalitate. În acest sens, învestirea subiecților ce sînt supuși constrângerii cu anumite drepturi și obligații demonstrează, într-o anumită măsură, faptul că statul ia sub protecția sa drepturile, libertățile și interesele legale ale cetățenilor [30].

Considerăm necesar a sublinia că intermedierea juridică a constrângerii statale presupune și detalierea procedurii de aplicare a acesteia în conținutul normelor procesuale (procesual-penale, procesual-civile și procesual-contravenționale). Complexitatea reglementării procesuale a constrângerii statale este determinată de marea varietate a măsurilor de constrângere, de nivelul diferit de intensitate și sancționabilitate. Sub acest aspect, ordinea procesuală de aplicare a măsurilor de constrângere statală se deosebește esențial: dacă măsurile de constrângere contravenționale și disciplinară, în majoritatea cazurilor, se aplică printr-o procedură administrativă (extrajudiciară), atunci măsurile de constrângere penală reclamă exclusiv o procedură judecătorească. Concretizarea aspectelor procesuale de aplicare a măsurilor de constrângere statală contribuie substanțial la consolidarea legalității acestei activități de ocrotire a dreptului.

Așadar, datorită reglementării juridice, constrângerea statală, ca mijloc de asigurare a legalității și ordinii de drept, poate fi caracterizată prin următoarele particularități [31; 32]:

1) ea este precedată în mod inevitabil de săvîrșirea unei fapte ilicite și dăunătoare societății, ca o reacție la această faptă, și este determinată de conflictul dintre voința Statului, exprimată în norma de drept, și voința individului care încalcă această normă;

2) are caracter individual și se aplică subiectului de drept concret care a încălcat o anumită normă juridică;

3) se realizează prin intermediul actelor de aplicare a normelor de drept (normele juridice propriu-zise prevăd doar posibilitatea survenirii constrângerii, aceasta materializîndu-se doar prin actele de aplicare a dreptului);

4) constrângerea se aplică cu respectarea strictă a legii, a normelor speciale care stabilesc măsurile de constrângere, condițiile, procedura aplicării lor și organele împuternicite să aplice aceste măsuri.

De rînd cu aceste particularități, în studiile de specialitate sînt expuse și unele condiții necesare pentru efica-

citatea influenței corective a Statului. Merită a fi apreciată în acest sens viziunea cercetătoarei G. M. Lanovaia [33], care destul de reușit face distincție între condițiile de eficacitate a măsurilor de constrângere și condițiile de eficacitate a realizării acestora. Astfel, principalele condiții de natură să asigure eficacitatea măsurilor de constrângere juridică, în viziunea ei, sînt: luarea în considerație de către legiuitor, în momentul consacrării lor legale, a fenomenelor și proceselor sociale obiective, existente în societate, tendințele dezvoltării acesteia în ansamblu, necesitățile și posibilitățile reglementării juridice; semnificația acelor beneficii și valori, restricționarea cărora constituie esența constrângerii; asigurarea reală a măsurilor de constrângere cu resursele necesare; nivelul înalt de conștientizare de către potențialii subiecți ai constrângerii a caracterului și gradului de nefavorabilitate a măsurilor coercitive; stabilitatea măsurilor de constrângere juridică; aducerea la cunoștința tuturor subiecților de drept a conținutului și temeiurilor aplicării măsurilor de constrângere.

Din categoria principalelor condiții ale realizării efective a constrângerii fac parte: asigurarea inevitabilității realizării măsurilor de constrângere în fiecare caz în care survin temeiurile stabilite în normele de drept; asigurarea respectării stricte a ordinii de realizare a măsurilor de constrângere; controlul din partea societății asupra subiecților învestiți cu competența aplicării constrângerii; asigurarea raționalității și oportunității aplicării măsurilor de constrângere în fiecare caz concret.

Indiscutabil, aceste momente sînt deosebit de importante pentru ca constrângerea exercitată în statul de drept să-și atingă scopul său general, de protecție și restabilire a constituționalității, legalității și ordinii de drept.

Cu toate acestea însă, este necesar de a privi lucrurile și din alt punct de vedere. În general, este bine cunoscut faptul că menirea dreptului ține de asigurarea unei ordini de drept stabile, ca urmare a reglementării relațiilor sociale prin intermediul normelor juridice. Dreptul, ca sistem de norme juridice, se prezintă a fi un etalon căruia trebuie să-i corespundă relațiile sociale, iar ordinea de drept se dovedește a fi un rezultat al oglindirii dreptului în relațiile sociale.

Relațiile sociale reale, ca rezultat al influenței normelor juridice, nu întotdeauna corespund cerințelor acestora, destul de frecvent fiind însoțite de fapte ilegale cu diferit pericol social. Evident că anume pentru aceste cazuri și este concepută constrângerea statală.

Aplicarea constrângerii juridice este

dictată, astfel, de interesele societății de a se apăra împotriva celor care o vatămă și presupune luarea anumitor măsuri coercitive și aplicarea de sancțiuni pentru încălcarea normelor juridice, pentru lezarea demnității, drepturilor, libertăților și intereselor legale ale cetățenilor.

Încălcarea normelor de conviețuire socială poate să pună în pericol și sistemele politic, economic și social ale societății, valorile ei general umane. Iată de ce societatea, prin intermediul aparatului de stat, recurge la constrângerea juridică pentru a asigura legalitatea și ordinea de drept [34].

Astfel, în pofida faptului că constrângerea statală este un mijloc dur de influențare socială, prin ea restrângându-se libertatea omului, plasându-l într-o situație în care el nu are de ales decât varianta propusă (impusă) de puterea de stat [35], totuși constrângerea este un element necesar în mecanismul reglementării juridice. Ea reprezintă influența psihologică, materială și fizică exercitată de organele și persoanele competente asupra cetățenilor, cu scopul de a-i impune să acționeze potrivit voinței și intereselor statului, asigurându-se astfel o anumită ordine în relațiile sociale.

În același timp însă, ar fi greșit să presupunem că constrângerea statală este unicul mijloc de asigurare a ordinii de drept. Mai mult ca atât, hiperbolizarea rolului influenței coercitive poate să genereze și consecințe negative. „Lupta cu faptele ilegale și prevenirea acestora trebuie, mai întâi de toate, să se realizeze printr-o politică juridică înțeleaptă și pașnică – subliniază, pe bună dreptate, cercetătorul N. N. Alekseev – prin dezvoltarea conștiinței juridice, educarea unor sentimente juridice sănătoase și prin crearea condițiilor social-economice benefice unei coexistențe sociale pașnice. În mod normal, constrângerea se poate aplica numai atunci când toate aceste măsuri au fost epuizate, adică în cazuri extreme, ca mijloc unic și inevitabil” [36].

Este destul de relevant sub acest aspect savantul V. Guțuleac, atunci când susține că orice constrângere de stat este, „o armă puternică”, deoarece ea într-un fel sau altul limitează libertatea celor față de care se aplică, atinge substanțial drepturile și interesele lor. De aceea, ea poate fi aplicată doar acolo și în momentul în care este cu adevărat necesară [37].

Respectiv, constrângerea statală nu este un scop al activității Statului, ci un mijloc extrem prin care se asigură desfășurarea activității acestuia. Intensitatea folosirii constrângerii este prin esență un simptom al unei stări bolnăvicioase atât a dreptului, cât și a socie-

tății. Incapacitatea dreptului de a regla calitativ relațiile sociale duce la creșterea numărului de fapte ilegale. În acest sens, se poate spune că dreptul se află în confruntare cu alți reglatori sociali. În primul rând, aceasta se exprimă prin confruntarea dintre normele de drept și normele morale [38].

Astfel, în contextul necesității constrângerii statale și intermedierei juridice a acesteia este deosebit de importantă respectarea economiei potențialului coercitiv. Aplicarea excesivă a măsurilor de constrângere statală poate genera serioase probleme sociale, care vor afecta nu numai cetățenii în particular, ci și Statul și întreaga societate. În final, aceasta poate duce la subminarea credinței în drept ca valoare socială.

O constrângere juridică aplicată de către Stat în mod excesiv, care n-ar ține seama de importanța valorii sociale ocrotite, implicite de obiectul juridic al normei de incriminare, nu și-ar putea îndeplini funcțiile de prevenție generală și specială; dimpotrivă, ar determina un sentiment de fatalism, de nemulțumire generală, ar tulbura scara de valori general-umane sacre și, în același timp, nu ar putea realiza nici scopul prevenției speciale, întrucât ar sădi în conștiința individului un sentiment de frustrare, de revoltă împotriva excesului de represivitate [39].

Din aceste considerente, constrângerea juridică aplicată de către Stat trebuie să presupună măsuri și sancțiuni proporționate, în așa fel încât, pe de o parte, să creeze factori inhibitori necesari în conștiința acelora care ar încerca să încalce legea, iar pe de altă parte, să întărească sentimentul de securitate la ceilalți, inspirându-le convingerea că legea, Statul îi ocrotește și că nu ar trebui să apeleze la căi nestatale, neoficiale cu scopul de a-și face singuri dreptate. Respectiv, este absolut necesar ca prin aplicarea constrângerii să nu se urmărească scopul lezării drepturilor și libertăților indivizilor, ori cauzării de suferințe fizice sau psihice [40]. Considerăm că doar în asemenea condiții constrângerea juridică va contribui la formarea atitudinii etice a cetățenilor, amplificând disponibilitatea psihologică a acestora pentru respectul legii.

Concluzii. Așadar, esența constrângerii constă în exercitarea unei influențe asupra unui subiect concret, cu scopul de a-l determina să acționeze potrivit voinței celui care constrânge. Din punctul de vedere al formelor externe de exprimare, constrângerea ca fenomen social-juridic presupune un proces de aplicare a dreptului, o activitate juridică concretă de exercitare a măsurilor de constrângere. De

aceea, pentru asigurarea legalității constrângerii este necesară reglementarea juridică și realizarea acesteia sub formă de raport juridic în strictă conformitate cu prevederile legii.

Referințe bibliografice

1. Овсянян Ж. И. *Принуждение как существенный признак государства и права. Ч. 3. Проявления принуждения в признаках и свойствах государства и права.* В журнале: Северо-Кавказский Юридический Вестник, 2005, № 1, с. 49.
2. Макарейко Н. В. *Право и принуждение: к вопросу о взаимосвязи.* В журнале: Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. Серия: Право, 2003, № 2, с. 330.
3. Вершинина С. И. *О теории принуждения в правовой науке.* В журнале: Вектор науки ТГУ, 2009, № 2 (5), с. 25-26.
4. Лановая Г. М. *Принуждение в системе форм правоприменения.* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2006, с. 14.
5. Лановая Г. М. *Принуждение в системе форм правоприменения.* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2006, с. 15.
6. Братусь С. Н. *Юридическая ответственность и законность.* Москва: Юридическая литература, 1976, с. 42-43.
7. Братусь С. Н. *Юридическая ответственность и законность.* Москва: Юридическая литература, 1976, с. 54.
8. Овсянян Ж. И. *Принуждение как существенный признак государства и права. Ч. 3. Проявления принуждения в признаках и свойствах государства и права.* В журнале: Северо-Кавказский Юридический Вестник, 2005, № 1, с. 60.
9. Вершинина С. И. *О теории принуждения в правовой науке.* В журнале: Вектор науки ТГУ, 2009, № 2 (5), с. 25.
10. Лейст О. Э. *Санкции и ответственность по советскому праву (теоретические проблемы).* Москва, 1981, с. 13-14.
11. Нохрин Д. Г. *Государственное принуждение в гражданском судопроизводстве.* Москва: Волтерс Клувер, 2009, с. 22.
12. Чиркин В. Е. *Легализация и легитимация государственной власти.* В журнале: Государство и право, 1995, № 8, с. 65.
13. Макарейко Н. В. *Право и принуждение: к вопросу о взаимосвязи.* В журнале: Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. Серия: Право, 2003, № 2, с. 333.
14. Зарицкий А. В. *Место и роль политического принуждения в современной теории правового государства.* В журнале: Государство и право, 2004, № 2, с. 100.
15. Гуцуляк В., Захария Ш. *Правовое принуждение как метод деятельности органов публичного управления в сфере обеспечения правопорядка.* В журнале: Закон и Жизнь, 2008, nr. 4, с. 4.
16. Chetruș U. *În actualitate: garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului în aplicarea măsurilor de constrângere juridică.* In: *Legea și Viața*, 2007, nr. 7, p. 47.
17. Макарейко Н. В. *Право и принуждение: к вопросу о взаимосвязи.* В журнале: Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. Серия: Право, 2003, № 2, с. 334.
18. Макарейко Н. В. *Принципы административного принуждения.* В журнале: Право. История права. Нижний Новгород, 2000, с. 17-20.
19. Кожевников С. Н. *Социальное назначение, структура и формы государственного*

принуждения. Проблемы применения советского права: Сб. ученых трудов Свердловского юрид. ун-та. Свердловск, 1973, с. 129.

20. Вершинина С. И. *О теории принуждения в правовой науке*. В журнале: Вектор науки ТГУ, 2009, № 2 (5), с. 29.

21. Chetruș U. *Rolul aplicării constrîngerii juridice în asigurarea ordinii de drept și a legislației în vigoare*. În: Revista Națională de Drept, 2007, nr. 11, p. 71.

22. Boboș Gh. *Teoria generală a dreptului*. Cluj-Napoca: Dacia Europa Nova, 1996, p. 154.

23. Cornean D. *Constrîngerea în drept*. Lugoj: Editura Dacia Europa Nova, 1999, p. 7-8.

24. Серегина В. В. *Государственное принуждение по советскому праву*. Воронеж, 1991, с. 48.

25. Вершинина С. И. *О теории принуждения в правовой науке*. В журнале: Вектор науки ТГУ, 2009, № 2 (5), с. 26.

26. Жумагулов М. И. *О сущности и понятии административно-правового принуждения*. В журнале: Государство и право, 2006, № 10, с. 24.

27. Макарейко Н. В. *Право и принуждение: к вопросу о взаимосвязи*. В журнале: Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. Серия: Право, 2003, № 2, с. 336.

28. Вершинина С. И. *О теории принуждения в правовой науке*. В журнале: Вектор науки ТГУ, 2009, № 2 (5), с. 25-26.

29. Нохрин Д. Г. *Государственное принуждение в гражданском судопроизводстве*. Москва: Волтерс Клувер, 2009, с. 19.

30. Zubco V., Chetruș U. *Reflecții asupra esenței și particularităților constrîngerii juridico-statale*. În: Revista Națională de Drept, 2010, nr. 5-6, p. 62-65.

31. Гуцуляк В. И. *Административное право Республики Молдова. Учебник для юридических вузов и факультетов*. Кишинэу: Ed. Елена-В.И., 2007, с. 248-249.

32. Danilov A. *Constrîngerea ca metodă de dirijare în stat. Clasificarea măsurilor de constrîngere aplicate în domeniul asigurării ordinii de drept*. În: Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare”. Ediția a IV-a, 2003, p. 166.

33. Лановая Г. М. *Принуждение в системе форм правоприменения*. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2006, с. 15-16.

34. Chetruș U. *Rolul aplicării constrîngerii juridice în asigurarea ordinii de drept și a legislației în vigoare*. În: Revista Națională de Drept, 2007, nr. 11, p. 70.

35. *Теория государства и права*. Под ред. проф. В. М. Корельского и проф. В. Д. Первалова. Москва: НОРМА-ИНФРА, 1998, с. 133.

36. Алексеев Н. Н. *Основы философии права*. СПб., 1999, с. 184.

37. Guțuleac V. *Drept contravențional*. Chișinău: ULIM, 2006, p. 72.

38. Макарейко Н. В. *Право и принуждение: к вопросу о взаимосвязи*. В журнале: Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. Серия: Право, 2003, № 2, с. 331.

39. Chetruș U. *Constituționalizarea și instituționalizarea principiilor de garantare a protecției drepturilor omului la aplicarea constrîngerii juridice în lumina integrării europene*. În: „Probleme actuale ale legislației naționale în contextul procesului integraționist european”, Materiale ale Conferinței internaționale științifico-practice. Chișinău: CEP USM, 2008, p. 56.

40. Берешвили Л. Ш. *Обеспечение прав человека и законности в деятельности правоохранительных органов*. Учебное пособие. Москва, 2000, с. 17-18.

ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ – НЕОТЪЕМЛЕМАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ СИСТЕМЫ АДМИНИСТРАТИВНЫХ ВЗЫСКАНИЙ В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ УКРАИНЫ

Татьяна КОЛОМОЕЦ,

доктор юридических наук, профессор, декан юридического факультета Запорожского национального университета
Юсуп КУРАЗОВ,
соискатель Запорожского национального университета

SUMMARY

In an article in a systematic way highlights the role and value of the warning as a form of administrative punishment as component of the system of administrative penalties. The emphasis of attention focused on the problems of low efficiency of its resource in the present conditions, the problems of legislative regulation of the reasons for its use, formulated proposals for the existence of the provisions of a modern law on administrative responsibility in preventing the use of the grounds.

Key-words: administrative penalty, legislation, prevention, resource, efficiency.

REZUMAT

În articol, în mod sistematizat, sînt elucidate rolul și importanța avertizării ca tip de sancțiune administrativă, componentă a sistemului de sancțiuni administrative. Accentul se pune pe problemele ineficienței utilizării resurselor avertizării în condițiile actuale, pe problemele reglementării legale a principiilor de aplicare a acestei măsuri. Autorul formulează propuneri privind existența prevederilor în legislația actuală despre răspunderea administrativă în domeniul temeiurilor de aplicare a avertizării.

Cuvinte-cheie: sancțiune administrativă, legislație, avertizare, resursă, eficiență.

Постановка проблемы. В условиях кардинального обновления административно-деликтного законодательства, пересмотра системы субъектов административной ответственности, фактических, процедурных оснований последней, введение институтов уголовных проступков и, соответственно, модификации перечня административных проступков как основания административной ответственности актуальность приобретают проблемные вопросы формирования системы адекватных мер государственного реагирования на совершение соответствующих видов противоправных деяний, пересмотра потенциала каждого вида административного взыскания. Существенная активизация процессов, связанных с разработкой проекта нового отечественного кодифицированного административно-деликтного акта, свидетельствует о фактическом дублировании существующих нормативных положений относительно си-

стемы административных взысканий в целом и отдельных её разновидностей без, к сожалению, учета требований времени относительно модификации их ресурса. Это в полной мере применимо и по отношению к предупредению как самому «мягкому» виду административного взыскания, роль и значение которого в последнее время недооценивается как в обществе ученых-административистов, обоснованием чего в полной мере может послужить существенное «устарение» нормативных положений, определяющих основы использования ресурса этого вида взыскания, которые были фактически разработаны еще в 80-х годах XX ст. и с незначительными корректировками существуют и до сегодняшнего дня, их несогласованность с реальными условиями правоприменения.

Актуальность темы. Все это способствует постепенному «вытеснению» на практике предупреждения (что подтверждает статистика правонарушений) как реакции государства